

ԿԱՐԾԻՔ
ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍԻ

**Արշակ Հարությունի Վարժապետյանի «Դրամավարկային քաղաքականության
ազդեցությունը տնտեսության զարգացման վրա (ՀՀ օրինակով)»
ատենախոսության վերաբերյալ, ներկայացված Ը.00.03 - «Ֆինանսներ,
հաշվապահական հաշվառում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի
գիտական աստիճանի հայցման համար**

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը: Դրամավարկային քաղաքականությունը տնտեսությունում դրամաշրջանառության և վարկերի տեղաբաշխման գործում իրականացվող միջոցառումների համալիր է, որի վերջնական նպատակը կայուն տնտեսական աճի ապահովումն է: Այն ուղղված է գնաճի (ինֆլյացիայի) մակարդակի և դինամիկայի կարգավորմանը, ներդրումային միջավայրի կայուն ակտիվությանն ու աճին, ազգային արժույթի (դրամի) կայունության ապահովմանը և շուկայական տնտեսության համար նպաստավոր պայմանների ստեղծմանը, և վերջապես, նշված ամբողջ գործողությունների համախմբի արդյունքում, գործազրկության մակարդակի վրա ազդեցությանը՝ կրճատման տեսքով:

Դրամավարկային քաղաքականության իրականացմամբ՝ համապատասխան գործիքների կիրառության միջոցով, կենտրոնական բանկը փողը ներարկում կամ ներքաշում է տնտեսություն առաջացնելով նաև իրացվելիություն: Բացի այդ, կենտրոնական բանկի կողմից փողի գնի կառավարմամբ երկրում նպատակադրված գնաճին հասնելու համար միաժամանակ կիրառում է արտարժույթային քաղաքականություն՝ երկրում արտարժույթի և արժույթի կառավարման համար, և մակրոպրոդեսնցիալ քաղաքականություն՝ երկրի ֆինանսական կայունության պահպանման և կարգավորման համար:

Տնտեսության կենսունակությունը պահպանելու նպատակով երկրում վարվող տնտեսական քաղաքականությանը մասնակցում են համաժամանակյա և՛ կառավարությունը, և՛ կենտրոնական բանկը: Եթե կենտրոնական բանկը պատասխանատվություն է կրում դրամավարկային, արժույթային, մակրոպրոդեսնցիալ քաղաքականությունների, ապա կառավարությունը՝ հարկաբյուջետային քաղաքականության համար:

Ատենախոսությունում դիտարկվել է ոչ միայն դրամավարկային

քաղաքականությունը իր ածանցյալներով, այլ նաև վերջինիս փոխառնչությունները, գնահատելով հարկաբյուջետային և մակրոպրոդեսնցիալ քաղաքականությունների վրա դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունը, տոկոսադրույքների փոփոխությունների ազդեցությունը բանկային համակարգի վրա, կապն իրական հատվածի հետ: Բացի այդ, ատենախոսությունում ուսումնասիրվել է կանխիկ և անկանխիկ գործառնությունների ազդեցությունը դրամավարկային քաղաքականության վրա, գների կայունության ապահովման համար կենտրոնական բանկի միջամտությունը վերջինիս կարգավորման գործում, ինչպես նաև ներկայացվել են գների և ֆինանսական կայունության ապահովման հիմնական ուղիները:

Ատենախոսության թեման արդիական է, քանի որ դրամավարկային քաղաքականությունը տնտեսությունում դրամաշրջանառության և վարկերի տեղաբաշխման գործում իրականացվող միջոցառումների համալիր է, որի վերջնական նպատակը կայուն տնտեսական աճի ապահովումն է: Այն ուղղված է գնաճի (ինֆլյացիայի) մակարդակի և դինամիկայի կարգավորմանը, ներդրումային միջավայրի կայուն ակտիվությանն ու աճին, ազգային արժույթի (դրամի) կայունության ապահովմանը և շուկայական տնտեսության համար նպաստավոր պայմանների ստեղծմանը, և վերջապես, նշված ամբողջ գործողությունների համախմբի արդյունքում, գործազրկության մակարդակի վրա ազդեցությանը՝ կրճատման տեսքով: Դրամավարկային քաղաքականության հիմնախնդիրը դիտարկվել է նաև COVID-19 համավարակի, 44-օրյա արցախյան պատերազմի և ռուս-ուկրաինական հակամարտության համատեքստում:

Ատենախոսությունը նվիրված է դրամավարկային քաղաքականության հիմնախնդիրներին, առկա վիճակին, մինչ այս վարված քաղաքականությանը, վերջինիս նպատակի իրագործման համար ձևավորված արդի հիմքերի ուսումնասիրությանը, գործնականում դրանց կիրառմանը:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Ատենախոսության նպատակն է դրամավարկային քաղաքականության ազդեցության գնահատումը Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության վրա, վերջինիս արդյունքում առաջացած խնդիրների բացահայտումը և կարգավորման ուղիների շրջագծումը:

Ատենախոսության հիմքում դրված նպատակին հասնելու համար ուսումնասիրվել են հետևյալ խնդիրները.

- ուսումնասիրվել է դրամավարկային քաղաքականություն հասկացությունը, էությունը և ներկայացվել է ժամանակակից փորձը,
- ուսումնասիրվել են դրամավարկային քաղաքականության և իրական հատվածի փոխառնչությունները,
- ուսումնասիրվել և գնահատվել է դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունը մակրոպրոդեցնցիալ և հարկաբյուջետային քաղաքականությունների վրա,
- ուսումնասիրվել և գնահատվել է դրամավարկային քաղաքականության տոկոսադրույքների փոփոխությունների ազդեցությունը բանկային համակարգի վրա,
- ուսումնասիրվել և գնահատվել է ՀՀ Կենտրոնական բանկի կողմից բանկերի նորմատիվային կապիտալում լրացուցիչ կապիտալի մասնաբաժնի փոփոխության ազդեցությունը վարկավորման ծավալների և դրամավարկային քաղաքականության գործիքակազմի վրա,
- գնահատվել է ՀՀ կենտրոնական բանկի միջամտության ազդեցությունը գների կայունության վրա,

Ատենախոսության կառուցվածքը և ծավալը: Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններ և առաջարկություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից: Ատենախոսությունը պարունակում է 22 աղյուսակ, 2 գծապատկեր և ներկայացված են թվով 3 հավելվածներ:

Հետազոտվող հիմնական գիտական արդյունքը և նորույթը: Կատարված հետազոտությունների, վերլուծությունների և ներկայում առկա հիմնախնդիրների ուսումնասիրության արդյունքում հետազոտությունում կարևորել ենք ստորև ներկայացված կիրառական գիտական արդյունքները, որոնք գիտական նորույթ են պարունակում: Մասնավորապես.

- գնահատվել և վերլուծվել է ՀՀ տնտեսական քաղաքականությունը, որի հիման վրա առաջարկվել է բանաձև, ինչը հնարավորություն է տալիս որոշել ՀՀ ԿԲ և կառավարության ազդեցությունների մասնաբաժինները տնտեսության վրա, ինչպես նաև գնահատվել է գնաճի առաջացման չափը՝ ըստ պատասխանատուների: Ընդ որում, ՀՀ կառավարության և ՀՀ ԿԲ-ի ազդեցությունները գնահատվել են «1»-ական գործակիցներով և դրանց

հարաբերությունը կազմել է 1:1-ին: Վերջինիս արդյունքում առաջարկվում է սահմանել նաև գնաճի թույլատրելի շեղման համար պատասխանատվության շրջանակ, և սահմանային կառավարման ժամանակաշրջան ու ճանապարհային քարտեզ, ինչը նկարագրված կլինի կոնկրետ գործողությունների տրամաբանական և փոխկապակցված հաջորդական գործառույթների տեսքով: Դրանց չիրականացման համար առաջարկվում է կիրառել պատասխանատվության կառուցակարգեր՝ տնտեսության պարալիզացման և տնտեսական շոկերի առաջացման համար,

- բացահայտվել է արժեթղթերի թողարկման, ցուցակման և տեղաբաշխման գործուն կառուցակարգերի ներդրման անհրաժեշտությունը, որը հարկաբյուջետային քաղաքականության մասով կառավարությանը, որպես թիվ մեկ պատասխանատու կդարձնի հակակշռող ֆինանսական գործիքներով՝ պետական պարտատոմսերով, փողի զանգվածի կառավարմանը միջամտելու համար: Սրա արդյունքում, գնաճի պարագայում, որպես տնտեսության կառավարման բարձրագույն մարմին, պատասխանատվություն կսահմանվի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքի չկատարման համար, իսկ ՀՀ կենտրոնական բանկը՝ նույն օրենքի 4-րդ հոդվածի խախտման համար, սխալ քաղաքականության կիրառման արդյունքում ՀՀ օրենսդիր մարմնի՝ Ազգային ժողովի կողմից հաստատված թույլատրելի շեղման համար,
- առաջարկվել է նոր՝ ՀՆԱ/վարկ հարաբերակցության սահմանումը, որի էությունը կայանում է նրանում, որ ֆինանսական շոկերին դիմակայելու համար, բացի Բազելային կոմիտեի մեթոդաբանությամբ բուֆերներ ստեղծելուց, շոկերը կանխելու համար պետք է երկրում սահմանվի վերին արգելակող ցուցանիշ՝ ի համեմատ ՀՆԱ-ի երկրում տեղաբաշխված վարկային միջոցների համար: Հետագայում վարկ/ՀՆԱ ավելի մեծ ճեղքերից (GAP) խուսափելու և դրանք կանխելու համար, կախված երկրի սահմանված տնտեսական ախորժակից և հետաքրքրությունից, կապիտալի հակացիկլիկ զսպողական բուֆերին զուգընթաց, առաջարկվող արգելակող ցուցանիշը կարող է փոփոխվել,

Ատենախոսության կառուցվածքը և ծավալը: Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից՝ յուրաքանչյուրը երեք ենթագլուխներով, եզրակացությունների և առաջարկությունների մասից, օգտագործված գրականության

ցանկից և հավելվածից: Ատենախոսության առաջին՝ «Դրամավարկային քաղաքականություն հասկացությունը, փորձը և կապն իրական հատվածի հետ» գլխում ուսումնասիրվել են դրամավարկային քաղաքականություն հասկացությունը, դրամավարկային քաղաքականության իրականացման և կարգավորման ժամանակակից փորձը, դրա և իրական հատվածի միջև կապը: Երկրորդ «Դրամավարկային և հարկաբյուջետային քաղաքականությունների փոխառնչությունները և առանձնահատկությունները <<-ում» գլխում ներկայացվել են գների և ֆինանսական կայունության ապահովմանը, որոնք << կենտրոնական բանկի վերապահված անկախ, առանց որևէ կառավարման մարմնի ենթակայության, գործառույթներն են, որոնք ամրագրված են << Սահմանադրությամբ և օրենքով: Իսկ երրորդ «Գների կայունության ապահովումը և փողի զանգվածի կառավարման կատարելագործումը» գլխում ուսումնասիրվել են ոչ միայն գների կայունությանը հասնել շուկայական միջոցառումների օգնությամբ, այլ նաև տնտեսական կյանքին ուղղակիորեն միջամտելով տնտեսական քաղաքականության պատասխանատուները պետք է իրականացնեն իրենց կառավարման և վերահսկման ներքո գտնվող քաղաքականությունների գործիքակազմերն այնպես, որ վերջիններիս արդյունքում իրականացվի գների կայունություն, այլ ոչ թե տեղի ունենա գնաճ:

Դիտողություններ ատենախոսության վերաբերյալ: Ներկայացված ատենախոսությունն իր դրական արժանիքների հետ մեկտեղ զերծ չէ նաև որոշակի թերություններից, որոնցից կցանկանայինք նշել հետևյալները՝

1. Աշխատանքում հեղինակը դիտարկել է դրամավարկային և հարկաբյուջետային քաղաքականությունների փոխառնչությունները, սակայն վերջիններիս ազդեցությունները անրադառնում են տնտեսության վրա մի դեպքում երկարաժամկետ, մյուս դեպքում կարճաժամկետ հատվածում: Հեղինակը այդ փոխառնչությունների գնահատմամբ առաջարկել է տնտեսական քաղաքականության բանաձև, որը արտացոլվել է գիտական արդյունքի 1-ին նորությամբ և հաշվարկները ներկայացրել աշխատանքի 50-րդ էջի աղյուսակում: Հեղինակի կողմից կազմված այդ ժամանակային շարքում արտահայտված է դրամավարկային և հարկաբյուջետային քաղաքականությունների փոճառնչությունների համամասնությունները, որի 2022թ. հարաբերական ցուցանիշի արժուֆային սյունակից ցուցանիշը պետք է լինի 8% սակայն նշված է

7% է, այսինքն կլորացման արդյունքը սխալ է ստացվել, որը անրադառնում է կենտորանական բանկի ազդեցության չափի որոշման վրա:

2. Աշխատանքում հեղինակն ուսումնասիրել է տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ինովացիան թոքենիզացման համատեքստում, սակայն առկա չէ հաշվարկներ թե վճարային քարտերի փոխարեն թեքեններով վճարումների արդյունքում ինչ ազդեցություն է ունենում այն հարկաբյուջետային քաղաքականության վրա, ինչը առարկայական կգնահատեր հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականությունների փոխառնչություններն արդի թվային տեխնոլոգիաների ժամանակաշրջանում:
3. Աշխատանքի 2.1 «Դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունը հարկաբյուջետային և մակրոպրոդեյնցիալ քաղաքականության վրա» ենթագլուխի Աղյուսակ 2.1.5 «ՀՀ-ում արտարժույթային փոխարժեքների պատկերը» ուսումնասիրելիս ատենախոսը դիտարկել է ԱՄՆ դոլար, ԵՎՐՈ, ՌԴ ռուբլի, և մի շարք արժույթները, սակայն չի դիտարկել Հայաստանի հետ գործընկերային հարաբերություններում գտնվող այլ երկրների արժույթները, ինչն էլ ավելի արժեքավոր կդարձներ աշխատանքը:
4. Աշխատանքի 2.3 «Կանխիկ և անկանխիկ գործառնությունների ազդեցությունը դրամավարկային քաղաքականության վրա» ենթագլխի «Թոքենիզացված վճարամիջոցներով գործառնությունների առավելությունները, թերությունները և ազդեցությունը դրամավարկային քաղաքականության վրա» մասում որպես ինովացված անկանխիկ վճարամիջոցներից ներկայացվել է միջազգային դրամապանակների հետ համակցումը և դրանց արդյունքում միջազգային քլիրինգով գործարքների արդյունքում 2022թ" հունվարի 18-ից հոկտեմբերի 1-ը ընկած ժամանակահատվածի համար երկրից ԱՄՆ դոլարի տեսով արտարժույթի արտահոսքերը, որը դրամական զանգվածի առումով անդրադարձել է դրամավարկային քաղաքականության վրա, սակայն չի ներկայացրել գումարի չափ կամ հաշվարկ ատենախոսությունում, ինչը մեր կարծիքով կցուցադրեր ազդեցության չափը դրամավարկային քաղաքականության վրա:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այնուամենայնիվ, արված դիտողությունները չեն նսեմացնում հետազոտության գիտական արժեքը: Արշակ Վարժապետյանի ատենախոսությունն ունի գիտագործնական նշանակություն, ինքնուրույն հետազոտություն է, որի շրջանակներում հետազոտողը լուծել է ատենախոսության հիմքում դրված խնդիրը:

Ատենախոսության սեղմագիրը և հեղինակի կողմից հրապարակված թվով 6 (վեց) գիտական հոդվածները համապատասխանում են ուսումնասիրության բովանդակությանը և անհրաժեշտ չափով արտացոլում են հետազոտության կարևորագույն դրույթներն ու արդյունքները:

Արշակ Հարությունի Վարժապետյանի «Դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունը տնտեսության զարգացման վրա (ՀՀ օրինակով)» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է «Հայաստանի Հանրապետության գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգ»-ի 6-րդ և 7-րդ կետերին, ինչպես նաև ՀՀ ԲՈԿ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող այլ պահանջներին, իսկ ատենախոսության հեղինակը արժանի է Ը.00.03 - «Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝

Տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Հ. Գ. Մնացականյան

Տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Հ. Գ. Մնացականյանի ստորագրության

խկությունը հաստատում եմ՝

ՀՊՏՀ գիտական քարտուղար

Է. Մուսկաթյան
19.06.2019

Գարրիկյան